

různé

DĚJINY DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY 1939–1945

5. díl

Krach agresivních plánů fašistického bloku

V druhé polovině roku 1975 vyšel v Moskvě pátý díl dvanáctisvazkových „Dějin druhé světové války 1939–1945“ pod názvem „Krach agresivních plánů fašistického bloku“.

Autorský kolektiv pátého dílu za řízení V. P. Morozova a A. V. Basova popisuje vojenskostrategické události, které probíhaly na válčistích světové války na jaře, v létě a na podzim roku 1942. Současně s vojenskostrategickým popisem ozbrojeného zápasu ve stejné míře a s potřebnou hloubkou zkoumá politické a ekonomické problémy války.

Práce objasňuje válečnou činnost na sovětsko-německé frontě a popisuje téměř všechny operace Sovětské armády na ohromné frontě od Barentsova po Černé moře, samostatnou činnost válečného námořnictva, vojsk PVO států a sil partyzánského hnutí. Ukazuje jejich strategickou vzájemnou spojitost, sladěnou v Hlavním štábu co do času a místa. Celkové vojenskopolitické výsledky bojů na sovětsko-německé frontě objasňuje jako důsledek této činnosti.

Kniha se skládá z úvodu, tří částí a závěru. Obsahuje kromě toho chronologický přehled hlavních událostí, abecední seznam jmen, geografických názvů a přehled map.

Pátý díl obsahuje tři hlavní části, rozdělené do osmnácti kapitol.

První část — „Upevnění antifašistické koalice“ má celkem čtyři kapitoly:

1. V předvečer nových zkoušek.
2. Rozvoj ekonomického potenciálu států antifašistické koalice.
3. Upevnění spolupráce mezi SSSR, Velkou Británií a USA v boji proti fašismu.
4. Fašistický blok v začátcích dlouho-trvající války.

Druhá část — „Zmaření plánů fašistické koalice sovětským lidem“ má osm kapitol:

5. Sražení na sovětsko-německé frontě na jaře roku 1942.
6. Obrana Stalingradu.
7. Obrana Kavkazu.
8. Obrana Leningradu. Útok sovětských vojsk v prostorech Rževa a Voroněže.

9. Bojová činnost válečného námořnictva, letectva a vojsk PVO států.

10. Boj sovětských lidí v nepřátelském týlu.

11. Komunistická strana — organizátorka boje k dosažení zásadního přelomu ve válce.

12. Výsledky bojové činnosti sovětských ozbrojených sil a rozvoj sovětské vojenské strategie.

Třetí část — „Účast lidu USA, Velké Británie a jiných států v boji s agresorem“ má šest kapitol:

13. Bojová činnost na Atlantickém oceánu a v Západní Evropě.

14. Bojová činnost na Středozemním moři a v severní Africe.

15. Bojová činnost na Tichém oceánu a v Asii.

16. Rozvoj antifašistického a národně osvobozeneckého boje národů.

17. Komunistické a dělnické strany jako předvoj v boji národů s fašismem a japonským militarismem.

18. Výsledky bojové činnosti ozbrojených sil USA a Velké Británie.

První část rozebírá vojenskopolitickou situaci ve světě na jaře roku 1942, stav ozbrojených sil hlavních válečných států a strategickou situaci na válčících frontách, rozvoj ekonomického potenciálu v SSSR, USA a Velké Británii, upevnění spolupráce mezi těmito státy v boji proti fašismu; analyzuje stav fašistického bloku v podmínkách zvrhnuté dlouhotrvající války. Obsah této části umožňuje zkoumat všechny události a problémy globálně, tj. na pozadí celé druhé světové války, plně osvětlit ekonomické a vnitřní politické problémy každé válčící koalice.

Tato část přesvědčivě dokazuje, že rozhodující události druhé světové války na jaře, v létě a na podzim roku 1942 probíhaly na sovětsko-německé frontě a měly velmi úsilovný a dramatický charakter. Byla to doba, kdy zemi socialismu hrozilo smrtelné nebezpečí. Výsledky ozbrojeného zápasu na ostatních válčících frontách byly v mnoha směrech určovány výsledkem bojů na sovětsko-německé frontě. Sovětské ozbrojené síly aktivní strategickou obranou v létě a na podzim roku 1942 vyčerpaly německá fašistická vojska, zastavily je na vclžském a kavkazském směru, vytvořily podmínky pro přechod do protiútoků a k dosažení zásadního přelomu v průběhu války.

Z knihy vyplývá, že bez ohledu na složitost situace, ve které se ocitla Sovětská armáda po sraženích na jaře roku 1942, dočasně neúspěchy nemohly změnit proces narůstání sil Sovětského svazu. Další průběh války čím dál tím více určovaly stále působící faktory vítězství, které organizátorské úloze Komunistické strany a sovětské vlády neustále se rozvíjely a vytvářely potřebné předpoklady k dosažení přelomu ve válce ve prospěch SSSR, ve prospěch celé antifašistické koalice.

Krác německého fašistického útoku na sovětsko-německé frontě vytvářel výhodné podmínky pro zmaření strategických zá-

mýslů hitlerovského velení v severní Africe, na Středozemním moři, v jihovýchodní Asii, na Atlantickém a Tichém oceánu.

Autoři hluboce a všestranně analyzují ekonomické, sociálně politické a vojenské faktory, které určovaly průběh ozbrojeného zápasu na jaře, v létě a na podzim roku 1942. Z této analýzy zákonitě vyplývá závěr, že rozmístění vojenskopolitických sil ve světě na jaře roku 1942 bylo určováno předchozí porážkou německých fašistických vojsk u Moskvy, která měla vážné politické a strategické důsledky pro celkový průběh druhé světové války.

Sovětský svaz se stal zákonitě vedoucí silou antihitlerovské koalice, která se změnila v bojový svazek národů, které vystoupily proti německým fašistickým snahám o světovládu. Vznik antifašistické koalice změnil poměr sil ve prospěch svobodných národů a podstatně ovlivnil situaci fašistického Německa a jeho satelitů. Zkrachovaly plány Hitlera na politickou izolaci SSSR. Autorita fašistického Německa byla do značné míry narušena.

Kniha ukazuje, že státy antihitlerovské koalice značně převyšovaly hitlerovský blok počtem obyvatelstva, zásobami přírodního bohatství a výrobními možnostmi. Úroveň válečné výroby těchto států umožňovala zničit argešivní blok již v roce 1942. To vyžadovalo jen to, aby USA a Velká Británie aktivizovaly svou činnost ke zničení společného nepřítele — fašistického Německa a militaristického Japonska. Vlády USA a Velké Británie, i když uznávaly, že hlavním cílem války musí být zničení fašistického Německa a jeho spojenců, však nepodnikaly účinná opatření ke vpádu do západní Evropy a otevření druhé fronty. Skutečný smysl politiky vládnoucích kruhů USA a Anglie tkvěl v tom, aby bylo oslabeno fašistické Německo a současně s tím ovlivňovat i situaci Sovětského svazu.

V těchto podmínkách byl Sovětský svaz přinucen sám bojovat s hlavními silami německé fašistické armády a mobilizovat všechny své vnitřní zdroje.

Ve výjimečně těžkých podmínkách byl dokončen manévr výrobními silami, v historii nikdy před tím nevidaný. Do hlubokého týlu bylo přemístěno z ohrožených směrů velké množství průmyslových závodů a materiálních hodnot. Výroba výzbroje a bojové techniky v roce 1942 začala růst a stále se zvětšovala. Válečná průmyslová základna na východě států v této etapě války dala tolik produkce, kolik vyráběl veškerý průmysl SSSR do jeho přepadení fašistickým Německem.

Značnou pozornost věnovali autoři objasnění přestavby ekonomiky USA a Velké Británie pro válečné potřeby. Uvedené údaje svědčí o tom, že probíhala v podmínkách výhodných pro spojence.

Rostoucí vojenská a ekonomická síla byla využívána hlavně při vedení ozbrojeného zápasu na podružných válčističích — v severní Africe, Barmě, na námořních cestách v Tichém a Atlantickém oceáně. Pomoc Sovětskému svazu byla poměrně malá. Materiál, techniku a výzbroj dostával Sovětský svaz opožděně a v neúplném stavu. Ani v nejtěžším období urputných srážení u Stalingradu a na severním Kavkaze nemohla Sovětská armáda dostat výzbroj a bojovou techniku podle závazků, které převzaly USA. Např. hlavní část letounů nedošla do SSSR do zahájení bojové činnosti, ale po skončení Stalingradské bitvy.

Vedoucí představitelé USA a Velké Británie ve své politice museli přihlížet k průběhu bojů na sovětsko-německé frontě a k náladám progresivních sil svých států. Byli přinuceni vydávat prohlášení o snaze otevřít druhou frontu v Evropě. Podle so-

větsko-amerického a sovětsko-anglického komuniké z 12. června roku 1942 měla být druhá fronta otevřena v roce 1942. Představitelé USA a Anglie však své povinnosti nesplnili, zaměnili je plánem výsadku v severní Africe.

V sabotování spojeneckých povinností se velmi jasně projevil nedůsledný charakter politiky vlády USA a Anglie.

Bez ohledu na celkovou složitost mezinárodní situace Komunistická strana a sovětská vláda vedly boj za upevnění antihitlerovské koalice s cílem co nejrychleji zničit fašistické Německo a jeho spojence.

Porážky u Moskvě, ohromné ztráty výzbroje, bojové techniky a munice na sovětsko-německé frontě a přechod k dlouhotrvající válce přinutily fašistické vedení k neodkladnému úkolu: podstatně zvýšit válečnou produkci. V souladu s tím byla přijata opatření k posílení centralizace řízení válečné ekonomiky. Do Německa byly násilně přivlečeny milióny lidí z okupovaných území; ke konci roku 1942 pracovalo ve válečném průmyslu fašistického Německa přes 4 milióny zahraničních dělníků.

Značnou pozornost věnují autoři analýze stavu válečné ekonomiky hlavních spojenců Německa — Itálie a Japonska, dále zahraničně politické činnosti hitlerovského vedení, která směřovala k upevnění jednoty agresivního bloku a k zatažení Japonska a Turecka do války se Sovětským svazem.

Ze všech skutečností mohli autoři vyvodit zákonitý závěr, že i když na jaře a v létě roku 1942 představoval agresivní blok ještě monolitní a silný vojenskopolitický svazek, přece se v jeho nitru projevovala celá řada krizových jevů. Stupeň jejich dalšího prohloubení přímo závisel na nadcházejícím průběhu válečné činnosti na sovětsko-německé frontě.

Druhá část je věnována analýze plánů stran a krátkému objasnění válečné činnosti na sovětsko-německé frontě na jaře, v létě a na podzim roku 1942. Autoři se pokusili ukázat mnohostranný a neobyčejně složitý proces hodnocení vojenskopolitické a strategické situace, která vznikla na jaře roku 1942, a praktické uskutečnění strategického plánování bojové činnosti Sovětských ozbrojených sil.

Složitost hodnocení situace byla ztížena tím, že Hlavní stan hlavního velení a generální štáb při přípravě strategického plánu nebyly přesvědčeny o tom, že USA a Anglie včas otevrou druhou frontu v Evropě, která by mohla vázat nejméně 40—60

divizí nepřítelů a tím podstatně ovlivnit průběh operací.

V knize je ukázáno, že hlavním politickým cílem sovětského státu, se kterým se počítalo ze strategického hlediska v činnosti ozbrojených sil na jaře roku 1942, bylo zničení hlavních uskupení nepřítelů na území Sovětského svazu a úplné osvobození území od německých fašistických okupantů. Předpoklad byl splnit tento cíl ve dvou etapách.

První etapa obsahovala vedení aktivní strategické obrany, v jejíž průběhu bylo plánováno také vedení řady dílčích útočných operací s cílem upevnit úspěch zimního tažení, zlepšit postavení vlastních

vojsk v jednotlivých prostorech a předstihujícími údery zmařit přípravu nepřítele k letnímu útoku. Plnění těchto úkolů mělo probíhat ve třech měsících (duben—červen). V této době bylo nutné dokončit reorganizaci vojsk, vybavit je novou technikou a připravit potřebné zálohy.

Ve druhé etapě měly přejít Sovětské ozbrojené síly do rozhodného útoku na velké části sovětsko-německé fronty s cílem zničit hlavní síly nepřítele. Tato činnost byla plánována na léto a podzim roku 1942. Autoři dělají závěr o souladu strategického plánu Hlavního stanu na rok 1942 s vojenskopolitickými cíli Sovětského státu.

V tomto díle jsou také podrobně rozebrány vojenskopolitické cíle a strategický zámysl vedení fašistického Německa na léto roku 1942. Hlavním cílem podle směrnic Hlavního velení wehrmachtu bylo pokračovat v původních záměrech pochodu na východ, dokončit zničení zbývajících sil Sovětské armády a podle možnosti obsadit nejdůležitější ekonomická centra. Strategický zámysl směřoval k tomu, aby bylo udrženo postavení na středním úseku fronty, na severu obsadit Leningrad, spojit se s finskými vojsky, a na jižním křídle fronty prolomit obranu a dosáhnout Kavkazu. Hlavní úder byl plánovaný na jihu.

Ze směrnic Hitlera vyplývá, že v roce 1942 wehrmacht již nemohl rozvinout útok současně na všech strategických směrech, jak tomu bylo v létě roku 1941. Proto bylo plánováno plnit stanovené úkoly postupně. Na začátku byly hlavní síly soustředěny na jižním úseku fronty s cílem zničit sovětská vojska západně Donu, obsadit naftové prostory Kavkazu a průsmyky přes kavkazský hřbet. Činnosti na hlavním směru měly předcházet dílčí operace k obsazení Kerčského poloostrova a Sevastopolu a k likvidaci barvenkovského předmostí sovětských vojsk na Severním Donci. Obsazení Leningradu a vedení dílčích operací na severním a středním úseku byly plánovány uskutečnit podle toho, jak budou uvolňovány velké síly na hlavních směrech.

Když autoři díla hodnotí strategický zámysl nepřítele, správně zdůrazňují, že cílem vedení hlavního úderu na jihu Východního frontu bylo obsadit Donbas a získat kavkazskou naftu. Při tom vyjít německých vojsk do Zakavkazska mělo narušit spojení SSSR se spojenci přes Kavkaz a Iran a pobídnout Turecko ke vstupu do války proti SSSR.

Práce obsahuje zajímavé údaje o složení sil a prostředků armád fašistického bloku na sovětsko-německé frontě se stavem k 7. květnu 1942 a ukazuje poměr sil a

prostředků stran. Na základě těchto údajů můžeme udělat závěr, že fašistické velení dokázalo na začátku května vytvořit silné uskupení sil a prostředků, jejichž soustředění na hlavním směru vytvořilo velké nebezpečí pro sovětská vojska. Přesto úkol, stanovený hitlerovským velením — dosáhnout „prvních cílů pochodu na východ“, tj. vyhrát celou válku v roce 1942 byl méně reálný než v roce 1941.

V tomto díle jsou rozebrány nejdůležitější sražení v květnu až červnu roku 1942. Jsou to operace na Kerčském poloostrově a v prostoru Charkova, obrana Sevastopolu, operace Severozápadního frontu v prostoru Dněpjansk, Leningradského a Volchovského frontu u Leningradu a Západního frontu k zesílení skupiny generála P. A. Belova a k rozšíření prostoru, který zaujímala. Období této bojové činnosti správně charakterizují autoři jako boj o strategickou iniciativu.

V průběhu bojové činnosti na jihu obsadila hitlerovská vojska Kerčský poloostrov. V prvních dnech července roku 1942 po hrdinské obraně, která trvala 250 dnů, na rozkaz Hlavního stanu hlavního velení Sovětská vojska opustila Sevastopol. Charkovská útočná operace, zahájená na návrh vojenské rady jihozápadního směru skončila neúspěchem. Nepřítel, který se snažil rozvíjet dosažené úspěchy, zanedlouho vedl úder ve směrech na Volčansk a Kupjansk a dosáhl řeky Oskol. Dílčí operace sovětských vojsk, vedené na jiných směrech, byly také málo úspěšné.

Z toho vyplývá, že výsledek boje o strategickou iniciativu v květnu—červnu roku 1942 nebyl pro Sovětskou armádu příznivý. Iniciativa na všech hlavních směrech byla v rukou nepřítele. V této situaci bylo donuceno sovětské Hlavní velení zřít se plánované velké útočné činnosti v létě a pokračovat ve vedení strategické obrany.

Generální letní útok hitlerovských vojsk začal koncem června roku 1942. V těžkých sraženích na voroněžském a vorošilovském směru sovětská vojska hrdinně odrazela útok nepřátelského uskupení, které mělo bezmála 80 divizí, působila nepříteli ohromné ztráty a bránila mu vyjít k Volze a na Kavkaz. Hned od začátku se útok nepřítele nerozvíjel, tak, jak to předpokládal plán. Sovětská vojska aktivní činností zmařila pokusy nepřítele, který dosáhl prostor Voroněže, rozšířit průlom k severu, podél řeky Don. V polovině června německá fašistická vojska, která využila velké převahy v silách a prostředcích na jihu, prolomila strategickou frontu a postoupila do hloubky 150—400 km. Sovětská vojska po těžkých bojích opustila Donbas a důležité

zemědělské prostory na Donu a Kubáni. Nepřítel dosáhl velkého ohbí řeky Donu, obsadil Rostov a překročil řeku Don na jeho jižním toku. Hrozilo bezprostřední nebezpečí Kavkazu a Stalingradu. Hitlerovská vojska dosáhla tak velkého úspěchu. Ten ovšem nepředurčil osud celkového tažení, a proto hlášení o dosažení vítězství, která podávali němečtí generálové hlavnímu stanu, byla předčasná.

17. července začalo obranné období Stalingradské bitvy, které trvalo čtyři měsíce. Státní výbor pro obranu a Hlavní stan hlavního velení přijaly rychlá opatření k zabránění průlomu nepříteli a dosažení řeky Volhy. V pásmu mezi Doncem a Volhou byla obnovena výstavba tří stalingradských obranných obvodů, započatá na podzim roku 1941. 15. července bylo přijato rozhodnutí o výstavbě městského obvodu. I úplně nedokončená postavení obrany usnadňovala bojovou činnost sovětských vojsk v rozvinutých sraženích.

V průběhu strategické obrany u Stalingradu způsobila sovětská vojska nepříteli ohromné ztráty, které představovaly asi 700 000 mrtvých a raněných, přes 2000 děl a minometů a více než 1400 bojových a dopravních letounů. V těchto krvavých sraženích bylo vyčerpáno hlavní úderné uskupení nepříteli a jeho útočná síla byla u konce.

Současně s bitvou na Stalingradu probíhala prudká sražení na severním Kavkaze. Tyto obranné operace rozebírají autoři díla v těsné vzájemné spojitosti. Strategická obrana sovětských vojsk na stalingradském směru, který se stal pro nepříteli ze vedlejšího směru hlavním směrem, výjimečně ovlivnila průběh bojů na Kavkaze. Válečná činnost na Kavkaze se podstatně projevila na výsledcích obranných bojů sovětských vojsk na stalingradském směru v létě a na podzim roku 1942.

Obranné období bitvy o Kavkaz trvalo pět měsíců. Za tuto dobu skupina armád „A“ ztratila více než 100 000 lidí. Její vojska byla přinucena přejít do obrany na všech směrech. Plán ovládnutí Kavkazu, který rozpracovalo německé hlavní velení, se zcela zhroutil. Vojska sovětské armády v součinnosti s Černomořským loďstvem v těžkých úporných bojích zastavila nepříteli v předhůří a na průsmycích hlavního Kavkazského hřebetu a po přechodu do útoku ho zničila a vyhnala z území sovětského Kavkazu.

Zvláštní pozornost zasluhuje kapitola o boji sovětských lidí v týlu nepříteli. Autorům se podařilo názorně a přesvědčivě dokázat, že boj sovětského lidu na dočasně okupovaném území Sovětského

svazu na podzim roku 1942 se stal všelidovým bojem. V této době vznikl dokonalý systém centralizovaného politického a vojenského řízení tohoto boje. Existovaly také partyzánské kraje, ze kterých byli okupanti vyhnáni. Svou činnost v horách a ve velkých městech značně aktivizovali ilegální pracovníci. Jejich průzkumná, diverzní a propagandistická práce byla řízena z centra a ve velké míře byla sladěna s činností partyzánských uskupení.

Při vyvozování závěrů z ozbrojeného zápasu autoři ukázali, že cílů obranného tažení v létě a na podzim roku 1942, tak jako v roce 1941, bylo dosahováno spojováním úporné obrany nejdůležitějších prostorů s odchodem na nová pásma obrany, s vedením protiúderů a dílčích útočných operací, s pevnou obranou nejdůležitějších vojenskopolitických center a ekonomických prostorů s obnovením prolomené fronty strategické obrany silami vojsk, která odcházela a zálohami Hlavního stanu hlavního velení. V důsledku této činnosti byla nepřátelská útočící uskupení vyčerpána a zastavena. Byly vytvořeny nezbytné podmínky pro přechod Sovětských ozbrojených sil do protiútku na rozhodujícím směru.

V knize uvádějí autoři důvody dočasných neúspěchů Sovětské armády. Mezi nejdůležitější patří tyto: nepřítel vytvořil na jižním směru ohromnou převahu sil a prostředků, měl výhodné podmínky k vedení válečné činnosti, které vyplynuly z toho, že v Evropě nebyla vytvořena druhá fronta. Sovětská armáda byla nucena zahájit odražení mohutného útoku německých fašistických vojsk v nevýhodné situaci, kdy průmysl ještě úplně převeden na válečnou výrobu a nemohl v potřebné míře zabezpečit armádu vším potřebným. Ve vojskách probíhal proces reorganizace a přezbrojování. Hlavní stan hlavního velení neměl ještě dostatečné množství přípravných záloh.

Mezi subjektivní faktory, které ovlivnily průběh válečné činnosti v létě a na podzim roku 1942, autoři zařazují především určité omyly v hodnocení situace, některá nezdůvodněná strategická rozhodnutí a nedokonalé řízení vojsk na jednotlivých stupních velení.

Zajímavá je analýza charakteristických rysů sovětské vojenské strategie v obranném tažení roku 1942. Pro sovětskou vojenskou strategii bylo charakteristické soustředování velkého množství vojsk a materiálních prostředků na hlavní směr, vysoká aktivnost obrany, vedení útočných operací jak v rámci strategických obran-

ných operací, tak i samostatně na jiných směrech, vytvoření strategické obrany do velké hloubky, včasné soustředování strategických záloh na nebezpečných směrech, vytváření silných obranných uskupení vojsk, vysoká odolnost fronty a zdokonalování metod strategického řízení ozbrojeného zápasu.

Jedním z projevů vysokého umění sovětské strategické obrany bylo podstatné snížení tempa postupu nepřítele v průběhu obranného tažení. Jestliže v červnu do července roku 1942 činilo střední tempo útoku nepřítele 15–20 km za den, pak v dalším období, na přístupech ke Stalingradu se snížilo na 2–3 km.

Důkazem vysoké úrovně sovětského vojenského umění v obranném tažení roku 1942 bylo i to, že německému fašistickému velení se ani jednou nepodařilo obklíčit nejen strategická, ale ani operační uskupení sovětských vojsk.

Úspěchu v obranném tažení bylo dosaženo v těsné součinnosti všech druhů ozbrojených sil.

Dostatečně je rozebírána složitost podmínek, ve kterých probíhala práce týlu. Na podzim roku 1942 obsadili němečtí fašističtí okupanti sovětské území o ploše

1,795 000 km². Na tomto území žilo do války 80 milionů lidí, nebo přibližně 42 % všeho obyvatelstva. Vyrábělo se tam bezmála 71 % surového železa, 60 % oceli a bylo tam 47 % osevních ploch. Kromě toho, v důsledku válečné činnosti došlo k velkým ztrátám, které vyvolaly nutnost doplnit ozbrojené síly osobami, výzbrojí, bojovou technikou, municí a proviantem. Kolosální vypětí měla doprava. Všechny tyto potíže byly úspěšně překonány. Opatření k rozvoji a zdokonalení týlu zabezpečila nepřetržitou práci týlu na všech jeho stupních.

Na rozsáhlém faktickém materiálu autoři ukazují, že rozhodujícím faktorem, který předurčil úspěšně dosažení cílů letního a podzimního tažení roku 1942 byla vedoucí úloha Komunistické strany. Pod jejím vedením byly řešeny úkoly ohromného historického významu. Bylo vybudováno dobře organizované a rychle rostoucí válečné hospodářství. Sovětská armáda odrazila útok hitlerovských vojsk a vybojovala změnu v poměru sil ve svůj prospěch. Byly vytvořeny nezbytné podmínky k získání strategické iniciativy a obratu celkového průběhu války ve prospěch antihitlerovské koalice.

Třetí část a materiály šesti kapitol knihy přesvědčivě ukazují, že na výsledcích a charakteru bojů na sovětsko-německé frontě závisel průběh událostí na ostatních válčistištích.

Při analýze plánů a činnosti spojenců v roce 1942 autoři správně ukázali, že strategie USA a Velké Británie byla určována politickými cíli imperialistických vládnoucích kruhů těchto států, a proto zpravidla neodpovídala celkovým zájmům protifašistické koalice. Anglická a americká vláda nejednou prohlásily, že hlavním válčistištěm jejich bojové činnosti je evropské válčistiště a hlavním nepřítelem — fašistické Německo. Fakticky však evropské válčistiště bylo pro spojence na dlouhou dobu druhorádě a aktivní bojovou činnost vedli proti Itálii a Japonsku na Středozemním moři a v Tichém oceáně. Tam se střetávaly zájmy celé řady států, především však Anglie a Itálie, USA a Japonska.

Hlavním obsahem ozbrojeného boje na těchto válčistištích v roce 1942 bylo rušení a ochrana námořních (oceánských) komunikací, blokádní činnost s cílem nedopustit další rozšíření agrese, udržet některé klíčové body na námořních válčistištích atd. USA a Anglie se snažily především upevnit svou převahu na světových námořních

komunikacích. To mělo za následek řadu velkých námořních sražení; ve většině z nich bylo vítězství na straně spojenců Sovětského svazu. Válečnému námořnictvu agresivní koalice se nepodařilo s úspěchem bojovat proti námořním komunikacím spojeneckých států a zabránit posilování pozemních sil a bojových prostředků v různých předem určených prostorech v Evropě, Africe a Austrálii.

Zvláštní význam knihy mají kapitoly o rozšíření národně osvobozeného boje v okupovaných státech a o úloze komunistických a dělnických stran v boji s fašismem a japonským militarismem. Nejdůležitější problémy národně osvobozeného hnutí se poprvé sledují v chronologickém rámci od jara do podzimu roku 1942. Při tom kniha rozebírá specifické zvláštnosti tohoto hnutí v dané etapě války vcelku a hlavní rysy v jednotlivých státech, ukazuje vliv válečných událostí na sovětsko-německé frontě na osvobozený a protifašistický boj národů Evropy, Asie, Afriky a Latinské Ameriky.

V knize je velké množství materiálů, které charakterizují boj národů okupovaných států Evropy proti fašistickým uchvatitelům, antifašistické hnutí ve státech agresivního bloku, osvobozený boj ná-

rodů Asie a Afriky, rozšiřování protifašistického boje v Latinské Americe.

V závěru je rozebráno zhodnocení hlavních událostí sledované etapy války, zformulovány nejdůležitější vojenské, politické a ekonomické problémy a ukázány hlavní způsoby a důsledky jejich řešení. Hlavní

výsledek boje dvou koalic spočíval v tom, že v jeho průběhu se zcela zhroutily dobovací plány pretendentů na světové panství. Pokusy zničit Sovětský svaz neskončily úspěchem. To potom nedalo možnost fašistickému Německu uvolnit síly k rozšíření agrese v jiných prostorech světa.

Práce je napsána na vysoké úrovni. Autoři využili archivní materiály a další důležité prameny, z nichž mnohé nebyly vědecky zpracované. Rozsáhlé množství pramenů umožnilo dát řadě dříve známých faktorů a událostí nové pochopení.

Autoři přesvědčivě kritizují koncepce a názory buržoazních falsifikátorů dějin, kteří podávají nepravdivý obraz událostí na jaře, v létě a na podzim roku 1942. Hlavním cílem této falsifikace je zveličít význam úsilí USA a Velké Británie v boji s agresorem, význam pomoci Sovětskému svazu, překroutit problémy otevření druhé fronty. Hrdinná obranná sražení Sovětské-

armády ukazují mnozí buržoazní spisovatelé a vojenští historikové dost často jako celou řadu neúspěchů; na druhé straně rozhodnutí hitlerovských generálů a činnost německých fašistických vojsk jako bezchybné. V dnešní době je taková falsifikace zvláště charakteristická pro ty autory, kteří vystupují proti uvolnění mezinárodní situace v současných podmínkách a vidí svou úlohu v ideologické přípravě nové světové války.

Pátý díl „Dějiny druhé světové války 1939—1945“ je významným příspěvkem vojenské historické vědě.